

5941 SAYILI ÇEK KANUNU'NA GÖRE YENİ ÇEK TÜRLERİ

Yrd. Doç. Dr. Beşir Fatih Doğan*

I. GİRİŞ

14.12.2009 tarihinde TBMM'de kabul edilen 5941 sayılı Çek Kanunu 20.12.2009 tarih ve 27438 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yeni Çek Kanunu 3167 sayılı Kanun'dan¹ farklı amaçlar güdümlere hazırlanmış bir kanundur. Ayrıca yeni kanunun kapsamı da eski kanuna göre daha geniştir. 5941 sayılı Kanun bir takım yenilikler getirmiştir. Ancak bu yenilikler temelde çekin niteliği ve şartları ile doğrudan ilgili değildir.

3167 sayılı Kanun'un 1. maddesine göre, "çek kullanımı hakkındaki esaslar, çek hamillerinin korunmasına dair tedbirler ve uygulanacak müeyyideler" bu kanunun kapsamını belirlemektedir. 5941 sayılı Kanun'da ise çekin amacı ve kapsamı birlikte düzenlenmiş ve kanunun amacı ve kapsamı 1. maddede, "...çek defterlerinin içeriklerine, çek düzenlenmesine, kullanımına, çek hamillerinin korunmalarına ve kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması önlemlerine katkıda bulunmaya ilişkin esaslar ile çekin karşılıksız çıkması ve belirlenen diğer yükümlülüklerle aykırılık hâllerinde ilgililer hakkında uygulanacak yaptırımları belirlemektir" olarak ifade edilmiştir².

* Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Öğretim Üyesi

1 3167 sayılı "Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'un yürürlüğe girdiği 03.04.1985 tarihinden itibaren Kanun'un 16. maddesi dört kez değiştirilmiş ve üç kez Anayasa Mahkemesi denetiminden geçmiştir. Söz konusu değişiklikler, sisteme yönelik eleştirileri artırmıştır. Zira bu değişiklikler uygulamada ortaya çıkan sorunları çözmeye yetmemiş ve 5941 sayılı Kanun'un hazırlanması zorunlu hale gelmiştir (Bkz. Çek Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/710), Genel Gerekçe, s. 3, N. 10).

2 Kanun'un gerekçesinde Kanun'un amacının, "Tasarı 5237 sayılı Kanuna uyum sağlamak yanında, çekin, güvenilir bir ödeme aracı olmasını sağlamak", "Tasarının hamili sadece karşılıksızlığa ve hesabın sahteliğine karşı korumakla yetinmemesi gerekir. Keşidecinin hukuka aykırılıkları, perdelemeleri, başkasının ardına gizlenmeleri, kısaca hileleri karşısında da hamilleri ve piyasayı gözetim hükümlerine yer verilmelidir. Tüzel kişilere, özellikle ticaret şirketlerine ilişkin ödeme ve tahsil işlemlerinin, şirketle

Görüldüğü üzere yeni Çek Kanunu'nun ekonomik bir takım amaçları bulunmaktadır ve bu sebeple de kapsamı genişlemiştir. Özellikle kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması 5941 sayılı Kanun'un temel hedeflerinden biridir³. Ayrıca kara paranın aklanması ve terörün finansmanın önlenmesi Kanun'un kamu hukukuna ilişkin diğer amaçlarıdır. Kanun'un genel gerekçesinin 20. maddesinde, "Tasarı Türk Ticaret Kanunu'nun çeki dair hükümlerinin aksine, ilgili çeşitli kişiler arasındaki hukuki ilişkileri ve bunların ihlalleriyle sonuçlarını düzenlemekte, çekin güvenilir bir ödeme aracı olmasını sağlayan, kayıt dışı ekonominin ve kara para aklanması ve terörün finansmanı ile önlenmesi hakkında kamu hukuku nitelikli düzen kuralları koymaktadır"⁴. denilmek suretiyle yeni kanunda kamu hukukuna ilişkin düzenlemelere yer verildiği belirtilmiştir. Oysa Çek Kanunu özel hukuka ilişkin bir kanundur. Özel hukuka ilişkin bir kanunda kamu hukukuna ilişkin hususlar ön plana çıkarılmıştır. Bu amaçlar çekin güvenilirliğinin sağlanması ve çek hamillerinin korunması amaçlarının önüne geçmiştir ve bu sebeple eleştirilmektedir⁵. Kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınmasına yönelik düzenlemelerin mali mevzuat kapsamında yapılmasının daha uygun olacağı da öneri olarak ileri sürülmüştür⁶.

Eleştirilen bu amaçların gerçekleştirilmesi için Kanun'da bazı yeni düzenlemeler ve değişiklikler yapılmıştır. Kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması amacıyla yapılan yeni düzenlemeler kapsamında yeni çek türleri oluşturulmasıdır. Bu amaçla yapılan değişikliklerden ön plana çıkan ise hamiline yazılı çeklerde yapılan

ilgili olan ve olmayan gerçek kişilerin hesapları üzerinden yürütülmesi, çek hesabının tüzel kişiye ait olması halinde, bu tüzel kişi adına çek karşılığını süresi içinde bankada hazır tutmakla yükümlü kişinin belirli olması, şirketten ayrılan kişinin bu hususta sorumlu tutulması, nihayet çeki tüzel kişi adına düzenleyen kişinin adı ve soyadının çekten anlaşılması"nı sağlamak ve "Hamiline çeklerin kayıt dışı ekonominin etkin araçlarından bir olmasının önlenmesi ve aynı çekin kararparanın aklanmasında ve terörün finansmanında kullanılmaması"nı sağlamak olduğu belirtilmiştir (Genel Gerekçe, s. 3, N. 17, 18 ve 19).

3 Bkz. Kendigelen Abuzer, Çek Kanunu Tasarısı Taslağı'nın Hukuki Açısından Değerlendirilmesi, Hukuki Perspektifler Dergisi, Eylül 2006, S. 8, s. 178 vd.; Resioğlu Seza, Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar,

http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Konferans_Sunumlari/SR_yeni_cek_kanunu_ve_degerlendirilmesi_07012010.pdf, 1.

4 Bu ifadeyle çeki, çekin hukuki niteliği ile bağdaşmayan işlevler yüklenmiştir (bkz. Narbay Şafak, 5941 Sayılı Çek Kanununun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi, Terazi Hukuk Dergisi, Mart 2010, S. 43, s. 68). Zira çekin hukuki niteliği, bir ödeme aracı olmasıdır (Ayrıntılı bilgi için bkz. Örtan Fırat, Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1997, s. 1029-1033; Kendigelen Abuzer, Çek Hukuku, İstanbul 2007, s. 33-41; Pulaşlı Hasan, Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 2009, s. 169-171; Kendigelen Abuzer/Ülgen Hüseyin/Helvacı Mehmet/Kaya Arslan, Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 2009, s. 190; Poroy Reha/Tekinalp Ünal, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, İstanbul 2010, N. 425). Her ne kadar Gerekçede aksi söylene de, çeki yüklenen yeni işlevler, Cenevre Yeknesak kuralları ve mehaz hukuk sistemi ile uyumlu değildir (Bkz. Feller, A. H., The International Unifikations of Laws Concerning Checks, Harvard Law Review, 1932, Vol. 45, Iss. 4, p. 668-696 (Çev.: Acar Serdar, Çekler Hakkındaki Hukuklarda Dair Uluslararası Birleştirme, Prof. Dr. Hüseyin Hatemi'ye Armağan, 1. Cilt, İstanbul 2009, s. 45-68)).

5 Bkz. Helvacı Mehmet, Çek Kanunu Tasarısı'nın Genel Olarak Değerlendirilmesi, Batider, (Aralık 2009), C. XXV, S. 4 (Prof. Dr. Reha Poroy'un Anısına Armağan), s. 239; Pulaşlı Hasan, Çek Hukuku ve İlgili Mevzuat, Ankara 2010, s. 8.

6 Helvacı, s. 239.

değişikliklerdir. 5941 sayılı Çek Kanunu'nun çek türlerine ilişkin getirdiği yenilikler, Türk Hukuku öğreti ve uygulamasında ve mehzaz hukuk siteminde yer almamaktadır. 5941 sayılı Çek Kanunu m. 2/f. 6-c.2 hükmüne göre, “*Tacir olan ve tacir olmayan kişilere verilecek çekler ile hamiline düzenlenecek çekler, açıkça ayırt edilebilecek biçimde bastırılır.*” Bu maddede, “tacir çeki”, “tacir olmayan kişi çeki” ve hamiline yazılı çek” olmak üzere üç yeni çek türü düzenlenmiştir. Aşağıda bu yeni çek türleri 5951 sayılı Kanun ve Merkez Bankasının 2010/2 sayılı Tebliği kapsamında değerlendirilecektir.

II- TACİR ÇEKİ

1- Genel Olarak

Türk Ticaret Kanunu'nda tacir çeki kavramına yer verilmediği gibi, bu Kanun açısından tür oluşturan çekler bakımından tacir çeki ile tacir olmayan kişilere ait çekler arasında bir fark da bulunmamaktadır. Tacir çeki kavramı ilk defa 5941 sayılı Çek Kanunu'nda düzenlenmiştir ve tacir çeki ile tacir olmayanlara ait çekler birbirinden ayırt edilmiştir. Esas itibariyle tacir çeki, çek hukukunda unsurları ve tabi olduğu hüküm ve sonuçları itibariyle tür oluşturan bir çek değildir⁷. Çekin türleri, devir şekilleri ve def'i sistemi bakımından nama, emre ve hamiline çekler olarak sayılabilir. Tacir çeki ve tacir olmayan çeki bazı batı ülkelerinde kendiliğinden ayrılmıştır. Bu ayrımın sebebi o ülkelerde şirketlerin kendi çeklerini bastırabilme imkânına sahip olmalarıdır. Şirketler çeklerini, özellikle çekin üzerine koydukları logo ve amblemler sayesinde diğer şirketlerin çeklerinden ve tacir olmayan çekinden farklılaştırmaktadır. Çek Kanunu'na göre tacir çeki diğer çeklerden, çekin unsurları, devir şekli, def'i düzeni, ödenmemeye ilişkin hukuki rejim, karşılıksızlık durumunda yapılacak işlemler ve takip hukuku bakımından ayrılmamaktadır. Kanundaki ayrım, çek yaprağının küçük veya büyük olması, zemin rengi ve üzerinde yer alan ibareler ile gerçekleştirilmektedir. Bu sebeple tacir çeki, Cenevre ile Türkiye Birlik Kanunu ve TTK sistemi ile uyumludur⁸.

Tacir çekinin düzenlenmesinin amacı, keşidecinin hukuka aykırılıkları, perdelemeleri, başkasının ardına gizlenmeleri ve özellikle ticaret şirketlerine ilişkin ödeme ve tahsil işlemlerinin, şirketle ilgili olan ve olmayan gerçek kişilerin hesapları üzerinden yürütülmesine engel olmak ve kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması önlemlerine katkıda bulunmak, kara paranın aklanması ile terörün finansmanı önlemektir⁹. Diğer taraftan tacir çekleri, lehtarda, cirantalarda, iştiraa, iskonto ve senet

7 Poroy Reha/Tekinalp Ünal, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 5941 Sayılı Çek Kanununun Yorumu ile, İstanbul 2010, N. 503.

8 Bkz. Poroy/Tekinalp, N. 503a.

9 Genel Gerekeçe, s. 3, 4, N. 18, 19. Ayrıca ,Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda Adalet Komisyonu Başkanı Ahmet İyimaya tarafından yapılan konuşmada da bu husus vurgulanmıştır. İyimaya, çekin tacir olan ve tacir olamayan kişi çeki şeklinde yapılan ayrımın hukuksal bir işlevinin olmadığını, bu düzenlemenin “mali bir mücadeleyi, kayıt dışılığı, terörün finansmanını ve kara parayı

karşılığı rehin işlemlerinde kredi verende güven uyandıracığından, çekin bir ödeme ve garanti aracı olması fonksiyonunu kuvvetlendirmek amacına da hizmet etmektedir. Zira, tacirlerin finansal yönden daha güçlü olduklarına inanılır. Ayrıca tacirler iflasa tabi olduklarından ve defter tuttuklarından etkili bir şekilde takip edilebilecekleri ve ispat kolaylığı sağlayacağı kabul edilir. Bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için, 3167 sayılı Kanunun tüm çekler için getirdiği örnek yaprak düzeninden vazgeçilmiş ve her bir çek türü bakımından farklı şekillerde çek yaprakları basılması öngörülmüştür.

2- Tacir Çeki Düzenleyebilmenin Şartları – Tacir Çeki Düzenlemenin Zorunlu Olduğu Haller

5941 sayılı Kanunun 2. maddesinin 6. bendi tacir olan kişilerle olmayan kişilerin düzenleyeceği çekleri farklılaştırmıştır. Bu hükme göre, tacir olan bir kişi “tacir sıfatıyla” ve “bir ticari ilişkisi sebebiyle” çek keşide ederse, bu çekin tacir çeki olarak düzenlenmesi gerekmektedir¹⁰. Dolayısıyla, tacir çekinin düzenlenmesinin zorunlu hale gelmesi için iki şartın birlikte gerçekleşmesi zorunludur.

Tacir çekinin düzenlenebilmesi için öncelikle kişinin tacir olması gerekmektedir. Tacir olmayan kişiler bir ticari ilişki içerisine girseler dahi tacir çeki düzenleyemezler. Tacir çeki düzenleyebilmenin ikinci şartı ise, tacirin bir ticari ilişkisi sebebiyle çek düzenliyor olması gerekmektedir.

Tacirin gerçek kişi veya tüzel kişi tacir olmasına göre Çek Kanunu m. 2/6 hükmünün uygulaması farklılaşmaktadır. Zira tacir gerçek kişi ise, gerçek kişi tacirlerin ticari işleri dışında özel işleri de olabileceğinden gerçek kişi tacir ancak, ticari işletmesi ile ilgili bir iş sebebiyle çek keşide ediyor ise, o durumda tacir çeki keşide etmek zorundadır. Gerçek kişi tacir örneğin, evine buzdolabı almak için bir çek keşide ediyorsa, yani ticari işletmesi ile ilgili olmayan adi bir işi sebebiyle çek düzenliyorsa, bu durumda tacir çeki keşide etmek zorunda değildir. Bu tespitin dayanağı TTK m. 21/1 hükmüdür. Bu maddeye göre, “Bir tacirin borçlarının ticari olması asıldır. Şu kadar ki; hakiki şahıs olan bir tacir, muameleyi yaptığı anda bunun ticari işletmesiyle ilgili olmadığını diğer tarafa açıkça bildirdiği veya muamele, fiil veya işin ticari sayılmasına halin icabı müsait bulunmadığı takdirde borç adi sayılır.” Bu düzenleme ile ticari iş karinesine gerçek kişi tacirler bakımından bir istisna getirilmiş ve gerçek kişi tacirin, yaptığı işin ticari işletmesi ile ilgili olmadığını karşı tarafa açıkça bildirdiği veya somut olayın özelliklerinin işin ticari sayılmasına müsait olmadığı durumlarda borcun adi sayılacağı belirtilmiştir. Bu istisnai durumun Çek Kanunu'nun uygulanmasında da dikkate alınması ve tacir çeki düzenleme zorunluluğu bakımından uygulanması gerekmektedir. Bu düzenlemenin gereği olarak gerçek kişi tacirler sadece ticari işletmeleri ile ilgili işlerde tacir çeki keşide etmek zorundadır.

denetlemeye yönelik olduğunu” belirtmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı, 23. Dönem 4. Yasama Yılı 29. Birleşim 10.12.2009, s. 22).

10 Narbay, s. 75.

TTK m. 21/1 hükmündeki istisnanın sadece gerçek kişi tacirler bakımından söz konusu olduğu madde metninde açıkça yer aldığından tüzel kişilerin tacirlerin bütün işlerinin ticari olduğu kabul edilir. Dolayısıyla, tüzel kişi tacirlerin özel olanları bulunmamaktadır. Özel alanları olmadığı için tüzel kişi tacirin keşide edeceği tüm çeklerin tacir çeki olması gerekmektedir.

Mevcut düzenlemede tacir olmayan bir kişinin veya gerçek kişi tacirin ticari işletmesi ilgili olmayan özel işleri ile ilgili olarak tacir çeki keşide edip edemeyeceği hususunda bir hüküm bulunmamaktadır. Yasal düzenleme sadece hangi hallerde tacir çekinin düzenlenmesinin zorunlu olduğunu belirlemekte, tacir çekinin keşide edilemeyeceği durumları düzenlememektedir. Tacir çekinin keşide edilemeyeceği hallere sadece madde gerekçesinde değinilmiştir. Kanun'un 2 maddesinin 6. fıkrasının gerekçesinde "Böylece tacir çeki, ancak kişinin tacir sıfatıyla bulunduğu bir ticari ilişki çerçevesinde düzenlenebilecektir. Tasarı'nın 7'nci maddesinin birinci fıkrası ile birlikte değerlendirildiğinde, tacir olmayan kişinin, kendi adına tacir çeki düzenleyememesi; keza tacir kişinin de, işgal ettiği ticari faaliyet dışında bulunduğu ticari ilişkiler bağlamında tacir çeki düzenleyememesinin sağlanması amaçlanmıştır." denmektedir. Gerekçeden de açıkça anlaşıldığı üzere, tacir olmayan kişiler tacir çeki düzenleyemezler. Ayrıca, tacir olmayan kişiler tacir kişilere özgü çek hesabı açtıramayacaklarından, fiilen tacir çeki alamamaları ve dolayısıyla düzenleyememeleri gerekmektedir. 5941 sayılı Kanun'un 7. maddesinin 2. fıkrasına göre, "*Tacir olmayan kişiye tacir kişiye verilmesi gereken çek defteri evren banka görevlisi hakkında elli günden yüzeli güne kadar adli para cezasına hükmolunur.*" Bu düzenleme de tacir olmayan kişinin eline tacir çeki geçmesini ve keşide etmesini engellemeyi amaçlayan bir düzenlemedir.

Aynı şekilde, gerçek kişi tacirler ticari işletmesi ile ilgili olmayan adi alanlarında tacir çeki keşide edemezler. Her ne kadar madde gerekçesinde bu ifadeler yer alsada, aksinin gerçekleşmesi, yani tacir olan gerçek kişinin adi alanına ilişkin bir iş sebebiyle tacir çeki keşide etmesi durumunda bir yaptırım öngörülmemiştir. Hapis cezası sadece tacir çekinin keşide edilmesinin zorunlu olmasına rağmen, keşide edilmemesi durumuna ilişkin olarak düzenlenmiştir (Çek Kanunu m. 7/I)¹¹. Dolayısıyla, 5941 sayılı Kanun'un 7. maddesinde düzenlenen ceza, gerçek kişi tacirin adi alanına ilişkin bir iş sebebiyle tacir çeki düzenlenmesi haline uygulanamaz.

3- Tacir Çeki Hesabının Açtırılması

a- Tacir Çeki Hesabı Açtırabilecek Kişiler

Tacir çekini Çek Kanunu'na göre gerçek kişi tacirler ile tüzel kişi tacirler ve aşağıda izah edileceği üzere esnaf ve sanatkâr odasına kayıtlı bir esnaf veya sanatkar keşide edebilir. Tacir çeki keşide edebilmek için, tacir çeki defteri sahibi olmak gerekmektedir. Tacir çeki defteri bankalar nezdinde açtırılacak tacir çeki hesabı ile elde edilir. Gerçek kişi tacirler, bir ticari işletmeyi kısmen dahi olsa kendi adına işleten

11 Narbay bu durumu tespit etmiş ve m. 7/I hükmünün yeniden kaleme alınmasını önermiştir (Narbay, s. 75).

kişilerdir. Bu anlamda, BK m. 520 hükmü uyarınca adi şirket ortağı olan her bir gerçek kişi tacir sayılır. TTK m. 19 hükmü gereğince donatma iştiraki hakkında da tacirler dair hükümler uygulanır. Tüzel kişi tacirler ise, TTK m. 18/1 hükmünde düzenlenmiştir. Buna göre, ticaret şirketleri, gayesine ulaşmak amacıyla ticari işletme işleten dernek ve vakıflar ve kendi kuruluş kanunları gereğince hususi hükümleri dairesinde idare edilmek veya ticari şekilde işletilmek üzere devlet, vilayet, belediye gibi kamu tüzel kişileri tarafından kurulan teşekkül ve müesseseler tacir sayılır ve tacir çeki hesabı açtırabilirler.

b- Bir Gerçek Kişinin Çek Hesabının Onu Kullanan Tüzel Kişi Tacire Ait Sayılması

5941 sayılı Çek Kanunu tacir hesabı açıldığı kabul edildiği özel bir hali düzenlemiştir. Kanunun 4. maddesinin 2. fıkrasına göre, “*Tacir tüzel kişi veya onun faaliyetleri ile ilişkilendirilmek kaydıyla, tüzel kişinin gerçek kişi ortakları, ortakların ilgili bulunduğu veya tüzel kişinin veya ortaklarının etkisi altında bulundurduğu gerçek kişiler ile tüzel kişinin yönetim organında görev alan veya temsilcisi sıfatını taşıyan gerçek kişiler adına açılmış olan çek hesapları, tacir tüzel kişiye ait kabul edilir.*” Maddede belirtilen hallerde gerçek kişi adına açılmış hesap, “kanuni karine” gereğince tüzel kişi tacir adına açılmış hesap olarak kabul edilmektedir¹². Tüzel kişi tacirlerin özel alanı olmadığından, Çek Kanunu m. 4/2 hükmüne göre tüzel kişi adına açılmış kabul edilen hesap tacir çeki hesabı olacaktır.

Uygulamada tüzel kişi tacirler ödemelerini bir gerçek kişinin çeki ile yapabilmekte ve bu yolla işlemi karartarak işlemin kendi işlemi değilmiş süsü verebilmektedir. Bu durum ise vergi kayıplarına ve mali açıdan kayıt dışı işlem yapılmasına imkân vermektedir. Oysa tüzel kişi tacirin ticari işletmesi ile ilgili işlemlerde kendi çekini, gerçek kişinin ise kendi çekini vermesi gerekir. Uygulamada bunun tam tersi durum yoğun bir şekilde gerçekleşmeye başladığı için Çek Kanunu ile bu durum aksi ispat edilemeyen bir karine ile çözülmeye çalışılmış ve maddede belirtilen kişilerin hesabından bir ödeme yapıldığında, o hesap tüzel kişi tacire ait kabul edilmiştir¹³. Düzenleme sadece, tüzel kişi tacirin bir gerçek kişinin çek hesabından çekle ödeme yapılmasını suç saymakta, buna karşılık, bir tüzel kişi çekini kullanmasını veya bir gerçek kişi tacirin diğer bir gerçek kişi tacirin veya tacir olmayanın ya da tacir olmayan gerçek kişinin tacir olmayan başka bir gerçek kişinin çekini kullanmasını ise yasaklamamaktadır¹⁴.

Bu maddedeki düzenleme çeşitli yönleriyle eleştirilmektedir. Öncelikle, madde metninde yer alan “tüzel kişinin veya ortaklarının etkisi altında bulundurduğu” ifadesi muğlak bir ifadedir. Subjektif değerlendirmelere açık olan bu düzenleme uygulamada sorunların ortaya çıkmasına imkân verecek niteliktedir. Ayrıca, tüzel kişinin yönetim organında görev alan veya temsilcisi sıfatını taşıyan gerçek kişiler adına açılmış olan çek hesaplarının hiçbir sorgulamaya tabi tutmaksızın kesin olarak tacir tüzel kişiye ait

12 Pulaşlı, Çek Hukuku, s. 30.

13 Poroy/Tekinalp, N. 505.

14 Poroy/Tekinalp, N. 505.

olduğunu kabul etmenin kanunun amacını aştığı ifade edilmiştir. Bu görüşe göre, belirtilen kişiler gerçekten kendileri adına bir çek hesabı açtırmak istiyor olabilirler. Böyle bir durumda Kanun'un bu düzenlemesi sebebiyle, tüzel kişinin yönetim organında görev alan veya temsilcisi sıfatını taşıyan gerçek kişilerin kendi adlarına çek hesabı açtırmaları fiilen imkânsız hale gelmektedir¹⁵.

Kanaatimizce ikinci eleştiri isabetli bir eleştiri değildir. Zira bu kişilerin hesaplarının tüzel kişiye ait olduğunun kabul edilebilmesi için, bu kişilerin tüzel kişi tacirin yapması gereken bir ödemeyi yapmış olması gerekmektedir. Örneğin, tüzel kişinin çalıştırdığı bir işçinin ücreti yönetim kurulu üyesi bir kişinin çek hesabından ödeniyor ise, bu hesap tüzel kişi tacire ait kabul edilir¹⁶. Bu sebeple, madde metninde sayılan kişilerin belirtilen pozisyonlarda olmaları, adlarına açtırdıkları hesapların bütün işlemler bakımından tüzel kişiye ait kabul edilebilmesi için yeterli değildir. Nitekim kanun metninde de “*Tacir tüzel kişi veya onun faaliyetleri ile ilişkilendirilmek kaydıyla...*” ifadesi yer almaktadır. Dolayısıyla belirtilen kişilerin çek hesaplarından yapılan ödemeler tacir tüzel kişinin faaliyetleri ile ilişkilendirilebildiği takdirde kanunun öngördüğü sonuç gerçekleşir. Ayrıca, söz konusu sonuç sadece o işleme ilişkin olarak gerçekleşir. Buna karşılık, bir yönetim kurulu üyesinin tüzel kişi tacirin yapması gereken bir ödemeyi yapmış olması durumunda, bu kişinin çekle yaptığı tüm ödemelerin tüzel kişi tacirin hesabından yapıldığı sonucuna varılamaz. .

c- Esnaf ve Sanatkarların Çek Hesabı Açtırması

Yeni Çek Kanunu'nun 2. maddesinin 1. bendinde esnaf ve sanatkârların da tacir çeki hesabı açtırabileceği açıkça ifade edilmektedir. Esnaf ve sanatkâr odalarına kayıtlı kişiler ticari işletmeleri ile ilgili faaliyetlerinde çek kullanmak istiyorsa, bankada tacir çeki hesabı açtırabilirler. Bu kişilerin keşide edeceği çek ticari işletmeleri ile ilgili değilse, adi işlerinde düzenlemek üzere çek hesabı açtırmak istiyorlarsa, bu durumda, tacir olmayan çek hesabı açtırırlar.

d- Vekil aracılığıyla Tacir Çeki Hesabı Açtırılması

Tacir çeki hesabını tacir bizzat kendisi açtırabileceği gibi, vekili veya yasal temsilcisi marifetiyle de açtırabilir. 5941 sayılı Kanun'un 2. maddesinin 3. fıkrasına göre, “*Çek hesabı ilgilinin, vekilin veya yasal temsilcisinin imzası olmadan açtılamaz.*” Bu madde de vekilin hesap açtırabileceği düzenlenmiş, ancak aynı maddenin 10. fıkrasında vekilin hesap kapatma yetkisinden bahsedilmemiştir. Kanaatimizce madde metninde vekil kelimesinin yazılması unutulmuştur. Zira vekaletnamesinde hesap açtırma ve kapatma yetkisi olan bir vekil, müvekkili adına hem hesap açtırabilir hem de açılmış hesabı kapattırabilir.

Vekiller veya temsilciler çek hesabı açtırma yetkisine sahip olmakla birlikte, gerçek kişilerin vekil veya temsilcileri çek keşide edemezler. Kanunun 5. maddesinin 3. fıkrasına göre, “*Çek hesabı sahibi gerçek kişi, kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemez. Gerçek kişinin temsilcisi veya*

15 Reisoğlu, s. 3.

16 Poroy/Tekinalp, N. 505.

vekili olarak çek düzenlenmesi hâlinde, bu çekten dolayı hukukî ve cezaî sorumluluk çek hesabı sahibine aittir." Bu düzenleme, gerçek kişinin çek keşide etmek üzere vekil tayin etmesini yasaklamakla birlikte, tayin edilmiş vekilin keşide ettiği çekin geçerliliği konusunda bir hüküm içermemektedir. Madde metninde sadece sorumluluğun çek hesabı sahibine ait olacağı belirtilmiştir. Bu düzenlemeden vekil aracılığıyla keşide edilen çeklerin geçerli olduğu sonucuna varılmaktadır¹⁷. Çek keşide etmek üzere tayin edilmesi yasaklanan kişiler vekil ve temsilciler olarak belirtilmiştir. Yasal temsilcilerden ise bahsedilmemiştir. Dolayısıyla, yasal temsilci olan veli ve vasiler ancak MK m. 342/3 ve 462/5 hükmü gereğince çek düzenleyebilirler¹⁸.

e- Tacir Çeki Hesabı Açtırma Talebinin İncelenmesi

Çek hesabı açılması talebinde bulunan kişi - tacirin kendisi, vekili veya yasal temsilcisi – 5941 sayılı Kanun'un, 2. maddesinin 3. fıkrasına göre, "... *tacir veya esnaf ve sanatkâr olup olmadığı ve kendisi hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunmadığı hususunda bankaya yazılı beyanda bulunur. Tüzel kişiler adına verilecek beyannamede ayrıca, tüzel kişinin yönetim organında görev yapan, temsilcisi olan veya imza yetkilisi olan kişilerin çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunmadığı belirtilir.*" Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı bulunan gerçek kişiye veya bu tür bir gerçek kişinin, yönetim organında görev yaptığı, temsilcisi veya imza yetkilisi olduğu tüzel kişiye çek defteri verilmez (Çek Kanunu m. 2/4). Bu düzenlemedeki amaç çekin güvenilir bir ödeme aracı olmasını temin etmektir. Zira çek belli yasaklılık hallerine sahip kişiler tarafından keşide edildiğinde, bu çeklerin ödenmeme ihtimalleri gündeme gelebileceğinden, çekin güvenilirliği zedelenmiş olur. Kanun koyucu bu durumu engellemek amacıyla sadece yasaklı olan gerçek kişilerin değil, bu kişilerin yönetim organında görev yaptığı, temsilcisi veya imza yetkilisi olduğu tüzel kişiye de çek defteri verilmesini yasaklamıştır. Ancak kanaatimizce, yasaklı bir kişinin tüzel kişinin yönetim organında yer almasının her halükarda çek hesabı açılmasına engel bir durum olarak düzenlenmesi kanunun amacına hizmet etmemektedir. Önemli olan yasaklı kişilerin temsilci veya imza yetkilisi olması halinin engellenmesidir. Sadece yönetim organının üyesi olmak çek hesabı açılmasına engel teşkil etmemelidir. Örneğin yedi kişiden oluşan bir anonim şirket yönetim kurulunda imza ve temsil yetkisi bulunmayan bir üyenin yasaklı bir kişi olmasının, anonim şirket adına çek hesabı açılmasında ne gibi bir mahsuru olabilir. Bu yönüyle düzenleme kanunun amacını aşmıştır¹⁹.

Kanun koyucu, tacir çeki hesabı açtırmak isteyen kişinin, yasaklı bir kişi olup olmadığını tespit edebilmek için, hesap açtırırken bankaya bazı belgeleri sunmasını zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluk Çek Kanunu'nun bankalara yüklediği yükümlülüklerin bir sonucudur. Kanunun 2. maddesinin 1. fıkrasına göre, "*Bankalar, çek hesabı açılması ile ilgili olarak bu Kanunla kendilerine verilen görev ve*

17 Bkz. Reisoğlu, s. 6.

18 Reisoğlu, s. 6.

19 Pulaşlı, Çek Hukuku, s. 31.

yükümlülükleri yerine getirirken, çek hesabı açtırmak isteyen yasaklı olup olmadığını bu Kanun hükümlerine göre araştırırlar; ayrıca ilgili kişinin ekonomik ve sosyal durumunun belirlenmesinde gerekli basiret ve özeni gösterirler”. Bankalar bu araştırmayı yapabilmek için hesap açtırmak isteyen kişiden yasaklılık durumuna ilişkin adli sicil kayıtlarını, açık kimliklerini saptamak için fotoğraflı nüfus cüzdanı, pasaport veya sürücü belgesi örneklerini, yerleşim yeri belgelerini, vergi kimlik numaralarını, tacir olanların ayrıca ticaret sicili kayıtlarını, esnaf ve sanatkâr olanların ise esnaf ve sanatkâr sicili kayıtlarını isterler ve bunları istemekle yükümlüdürler (Çek Kanunu m. 2/2).”

4- Esnaf ve Sanatkârların Tacir Çeki Keşide Etmesi

Sadece tacirler değil, esnaf ve sanatkâr odalarına kayıtlı kişiler de tacir çeki düzenleyebilirler. 5941 sayılı Kanun'un 2. maddesinin 11. fıkrasına göre, “*Esnaf ve sanatkâr odalarına kayıtlı olanlardan, tacir kişilere özgü çek hesabı açtıranlar hakkında bu kanunun tacirlere ilişkin hükümleri uygulanır*”. Bu düzenlemenin gerekçesi Meclis tutanaklarında aynen şöyle yer almaktadır²⁰: “Esnaf ve sanatkâr odalarına kayıtlı kişilerin, talep etmeleri halinde, tacir kişilere verilen çekleri kullanabilmelerine imkân sağlanması, ticari hayat ve hakkaniyet bakımından daha doğru olacaktır.” Tacir çekinin düzenlenmesinin sebepleri esnaf ve sanatkârların çek düzenlemesi bakımından da geçerlidir. Bu sebeple esnaf ve sanatkârların da tacir çeki düzenlemesine imkân tanınması yerinde bir düzenlemedir. Önemli olan esnaf ve sanatkâr kişilerin tacir çeki keşide edebilmenin şartlarına uymalarıdır. Esnaf ve sanatkârlar aynen tacirler gibi, ancak, ticari işleri dolayısıyla keşide edeceği çekleri tacir çeki olarak düzenleyebilir. Özel işleri sebebiyle tacir çeki keşide etmeleri mümkün değildir. Kanunun lafzından ve amacından anlaşıldığı üzere esnaf ve sanatkârların ticari işleri ile ilgili olarak tacir çeki kullanmaları zorunlu değildir. Bu düzenleme ile esnaf ve sanatkâra sadece, tacir çeki kullanma hakkı verilmiştir²¹.

Esnaf ve sanatkâr bir kişi tacir çeki keşide ettiğinde tacir kişinin tabi olduğu cezai ve hukuki hükümlere tabi olacaktır. Nitekim bu durum Meclis tutanaklarından da anlaşılmaktadır. Tutanaklara göre²², “Bununla birlikte, esnaf ve sanatkâr odasına kayıtlı kişilerin, tacir kişilere özgü çek hesabı açtırmaları durumunda, bu kişiler, Tasarıda tacirlere ilişkin olarak öngörülen cezai ve hukuki hükümlere tabi olacaklardır.” Dolayısıyla, esnaf ve sanatkâr bir kişi tacir çeki hesabı açtırarak ticari işletmesi ile ilgili bir iş sebebiyle tacir çeki düzenlemesi durumunda tacirlere uygulanan ceza hükümleri esnaf ve sanatkârlara da uygulanabilecektir.

Esnaf ve sanatkâr kişinin ticari iletmesi ile ilgili olmayan adi işleri sebebiyle tacir çeki keşide etmesi durumunda ne gibi yaptırımla karşılaşacağı konusunda aynen

20 Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı, 23. Dönem 4. Yasama Yılı 29. Birleşim 10.12.2009, s. 52.

21 Bkz. Reisoğlu, s. 2; Kırca İsmail, 5941 Sayılı Çek Kanunu Konferansı (22 Ocak 2010), Ankara 2010, s. 10.

22 Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı, 23. Dönem 4. Yasama Yılı 29. Birleşim 10.12.2009, s. 52.

gerçek kişi tacirlerde olduğu gibi bir boşluk bulunmaktadır. Nasıl ki böyle bir durumda tacirlerin cezalandırılması mümkün değilse mevcut düzenleme karşısında esnafın da cezalandırılması mümkün değildir²³. Özgenç bu konuda farklı düşünmektedir²⁴. Özgenç'e göre, esnaf ve sanatkârlar, tacir kişiye verilmesi gereken çek defterini almaları halinde, bu defterlerden ancak ticari faaliyetleriyle sınırlı olarak çek düzenleyebilirler; ticari faaliyetleri haricinde bir iş sebebiyle tacir çeki düzenledikleri takdirde 5941 sayılı Kanun'un 7. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenen suç işlemiş olurlar.

Nasıl ki tacir olmayan bir kişiye tacirlere özgü çek defteri verilmesi yasaklanmış ve aksi davranış cezalandırılmış ise, esnaf ve sanatkâr olmayan bir kişiye tacirlere özgü çek defteri veren banka görevlisi de adli para cezası ile cezalandırılacaktır.

III- HAMİLİNE YAZILI ÇEK

Hamiline yazılı çekler yeni Çek Kanunu'nda ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Ancak yeni düzenlemede hamiline yazılı çek, çek türü bakımından sahip olduğu tüm özellikleri korumakta, bu hususta hiçbir değişik veya istisnai hüküm içermemektedir²⁵. Hamiline yazılı çekin Çek Kanunu açısından yeni işlevi diğer çeklerden kolayca ayırt edilebilmesini sağlamaktadır. Bunu da yeni zemin rengi ile gerçekleştirmektedir. Diğer çeklerden farklılaştırmanın amacı ise, kayıt dışı ekonominin kayı altına alınması, kara para aklanması ve terörün finansmanının önlenmesidir. Zira hamiline yazılı çekler en kolay devredilebilen çeklerdir. Herhangi bir ciroya dahi ihtiyaç kalmaksızın çek yaprağının teslimi ile el değiştirebilmektedir. Böylece, çekin devredildiği kişilerin kimler olduğunun tespiti imkânı kalmamaktadır. Bu durum ise, vergi denetiminde güçlükler yaratmakta ve kayıt dışı işlem sürecinin izlenmesini imkânsız kılarak kayıtlı dışı ekonominin işlemesine katkı sağlamaktadır²⁶.

Vergi inceleme denetimlerinde kolaylık sağlamak ve hamiline yazılı çeklerin sakıncalarını ortadan kaldırmak amacıyla, hamiline yazılı çeklerin renkleri ve boyutları farklılaştırılmış, hamiline yazılı çek defteri alabilmek için ayrı bir çek hesabı açtırılması zorunlu kılınmış, bankalara hamiline çek hesabı hareketlerini dönemsel olarak gelir idaresi başkanlığına bildirme yükümlülüğü getirilmiştir²⁷.

Hamiline yazılı çeki hem tacirler hem de tacir olmayan kişiler kullanabilir. Hamiline yazılı çek keşide edebilmenin şartı hamiline çek hesabı açtırmış olmaktır²⁸⁻²⁹.

23 Bkz. Narbay, s. 77.

24 Özgenç İzzet, Çek Kanunu, Ankara 2010, s. 34-35.

25 Poroy/Tekinalp, N. 504.

26 Genel Gerekçe, s. 4, N. 23.

27 Genel Gerekçe, s. 4, N. 24.

28 5941 sayılı Kanun'un Geçici 1. maddesinin 3. fıkrasına göre, "Bankaların müşterilerine verdikleri eski çek defterleriyle ilgili olarak, 3167 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanmasına devam olunur." Bu düzenleme gereğince, elinde eski çek defteri olan kişi, ayrıca hamiline çek hesabı açtırmadan hamiline yazılı çek keşide edebilecektir.

Eğer kişi tacir ise ve hamiline çek düzenlemek istiyorsa tacir hamiline çek hesabı açtırmak zorundadır. Hesap açtıracak kişi tacir değilse, sadece hamiline çek hesabı yeterlidir. Aynı şekilde eğer, tacir kişi adı işleri için hamiline çek kullanmak istiyorsa yine sadece hamiline çek hesabı açtırmak durumundadır. Dolayısıyla tacir bir kişi iki ayrı hamiline çek hesabı açtırmak zorunda kalabilir.

5941 sayılı Çek Kanunu ile, TTK'da yer alan, çekin kanunen emre yazılı olduğu yönündeki kural değiştirilmiştir. Zira yeni düzenlemeye göre çek, daha baştan kanunen "emre" veya "hamiline" yazılı olarak düzenlenmektedir³⁰. 5941 sayılı Kanunun 2/6 ve Merkez Bankası'nın 2010/2 sayılı Tebliği'nin 3/d/2 ve 3/d/4 hükümlerinde keşide edilebilecek çekler arasında "Tacir", "Tacir Hamiline", "Tacir Olmayan" ve "Tacir Olmayan Hamiline" çekler açıkça birbirinden ayrılmış ve bu çeklerin rengi ve üzerinde yer alması zorunlu ibare belirlenmiştir. Dolayısıyla, bir tacir hamiline çek düzenlemek istiyorsa, farklı renkte bir çek yaprağı kullanmak ve üzerine açıkça "Tacir Hamiline" ibaresini yazmak zorunda olduğundan, bu çekin artık kanunen emre yazılı olduğundan bahsetmek mümkün değildir. Bu durumda " "Tacir Hamiline" ve "Tacir Olmayan Hamiline" çekler "kanunen hamiline yazılı çek" olarak kabul edilecektir. Buna karşılık matbu olarak "Tacir" ve "Tacir Olmayan" ibaresini içeren çekler ise kanunen emre yazılı çek olarak nitelendirilecektir. Yeni düzenleme bu haliyle, çekin şekline ve niteliğine ilişkin uluslar arası kurallara aykırılık teşkil etmektedir³¹.

5941 sayılı Kanun ve Merkez Bankası Tebliği'ndeki düzenlemeler sebebiyle TTK'nın 700/3 ve 697/I-3, 697/II, III hükümlerine göre çek düzenlenmesi imkanı fiilen kalmamıştır. Bu yeni düzenlemelere rağmen TTK'nın bu hükümlerine göre bir çek keşide edilmiş ise, bu çek geçersiz olmaz. Fakat çek geçerli olmakla birlikte, 5941 sayılı Kanun ve Merkez Bankası Tebliği'ndeki düzenlemelere uygun çek keşide etmeyen kişi 5941 sayılı Kanun'un 7. maddesinin 9. fıkrasına göre keşide ettiği her bir çek sebebiyle hapis cezası ile cezalandırılır. Kişiler bu hapis cezasını göze alarak söz konusu yeni düzenlemelere aykırı bir şekilde çek keşide etmesi söz konusu olmayacağından TTK'nın belirtilen hükümlerinin uygulanması fiilen imkânsız hale getirilmiştir³².

IV- MERKEZ BANKASININ 2010/2 SAYILI TEBLİĞİNE GÖRE ÇEK TÜRLERİ

Merkez Bankasının 2010/2 sayılı Tebliği'nde çek türleri tek tek düzenlenmiş ve her bir çekin rengi, şekli ve çek metninde yer alması gerekli ibareler belirlenmiştir. Bu Tebliğin dayanağı Çek Kanunu'nun 2. maddesinin 5. ve 6. fıkralarıdır. 5. fıkraya göre, çek defterleri bankalarca bastırılır. 6. fıkraya göre ise, çek defterlerinin baskı

29 Kırcı, nama yazılı çekler için ayrı bir hesap açtırmaya gerek bulunmadığını, bu tür çeklerin emre yazılı çek hesabından işlem göreceğini ve emre yazılı çek yaprağı kullanılarak keşide edileceğini ifade etmektedir (Bkz. Kırcı, s. 9).

30 Pulaşlı, Çek Hukuku, s. 24.

31 Pulaşlı, Çek Hukuku, s. 25.

32 Pulaşlı, Çek Hukuku, s. 24.

şeklini belirleyen esaslar, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nca Resmî Gazete'de yayımlanacak bir tebliğle düzenlenir. Çek Kanunu'ndaki bu düzenleme gereğince T.C. Merkez Bankası'nın hazırladığı 2010/2 sayılı “Çek Defterlerinin Baskı Şekline, Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktar İle Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı Kararlarının Bildirilmesine ve Duyurulmasına İlişkin Tebliğ” 20 Ocak 2009 tarih ve 27468 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Çek defterlerinin basımına ilişkin esaslar Tebliğin 3. maddesinde belirlenmiştir. Tebliğin 3/1-b hükmüne göre, “Çek yapraklarının basımında CBS-1 standardında manyetik kodlamaya imkân veren kâğıtlar kullanılmalı ve kullanılacak kâğıtlar organik asitler, anorganik asitler, alkaliler, klor bileşikler ve organik çözücüler ile tahrifata karşı duyarlı olmalıdır.” Bu düzenlemede çek yapraklarının imalatında kullanılacak kâğıdın standartları belirlenmiştir. Tebliğin 3/1-d bendinde ise, her bir çek türünün rengi üzerinde yer alması gerekli zorunlu ibare tespit edilmiştir. Buna göre;

“d) Tacir olan ve tacir olmayan kişilere verilecek çekler ile hamiline düzenlenecek çekleri açıkça ayırt edebilmek amacıyla aşağıda yer alan esaslar uygulanır.

1) Tacir çeklerinde zemini lacivert (renk kodu: PANTONE 314 U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle “TACİR” ibaresi yer alır.

2) Hamiline düzenlenen tacir çeklerinde zemini kırmızı (renk kodu: PANTONE Warm Red U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle, Hamiline ifadesi ikinci satırda olmak üzere, “TACİR HAMİLİNE” ibaresi yer alır. Ayrıca bu tür çekler, lehtar ismi için ayrılan kısımda “HAMİLİNE” ibaresi yer alacak şekilde bastırılır.

3) Tacir olmayan kişi çeklerinde zemini yeşil (renk kodu: PANTONE 384 U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle “TACİR OLMAYAN” ibaresi yer alır.

4) Hamiline düzenlenen tacir olmayan kişi çeklerinde zemini kahverengi (renk kodu: PANTONE 168 U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle, Hamiline ifadesi ikinci satırda olmak üzere, “TACİR OLMAYAN HAMİLİNE” ibaresi yer alır. Ayrıca bu tür çekler, lehtar ismi için ayrılan kısımda “HAMİLİNE” ibaresi yer alacak şekilde bastırılır.”

Görüldüğü üzere 2010/2 sayılı Tebliğde bankalarca bastırılacak çeklerin rengi, çekin, “Tacir Çeki”, “Tacir Hamiline Çeki”, “Tacir Olmayan Çeki” ve “Tacir Olmayan Hamiline Çeki” olmasına göre farklılık arz etmektedir. Tebliğ'deki bu düzenleme kişinin tacir olup olmamasına ve hamiline çek keşide etmek isteyip istememesine göre dört farklı çek defteri kullanmasını gerektirebilecektir. Zira kişi tacir ise ve ticari işlerine ilişkin olarak emre veya nama yazılı çek düzenlemek istiyorsa, üzerinde TACİR ibaresi yer alan zemini lacivert renkli çek yaprağı kullanmak zorundadır. Tacir kişi eğer ticari işleri ile ilgili olarak hamiline çek düzenlemek istiyorsa, o takdirde zemini kırmızı olan ve üzerinde TACİR HAMİLİNE ibaresi yer alan çek yaprağı kullanması gerekmektedir. Buna karşılık tacir kişi ticari faaliyetleri ilgili olmayan adi işlerine ilişkin olarak emre veya nama yazılı bir çek keşide etmek istiyorsa bu durumda

zemini yeşil renkli ve üzerinde TACİR OLMAYAN ibaresi yer alan çek yaprakları kullanmak durumundadır. Tacir kişi adi işleri ile ilgili olarak hamiline çek düzenlemek istiyorsa, zemini kahverengi olan ve üzerinde TACİR OLMAYAN HAMİLİNE ibaresi yer alan çek yaprağı kullanılmalıdır. Dolayısıyla, tacir gerçek kişi dört farklı çek yaprağı kullanmak durumunda kalabilir³³.

Ancak burada tartışılması gereken bir husus vardır. Acaba tacir kişi “tacir olmayan” veya “tacir olmayan hamiline” çek hesabı açtırabilecek midir? Yoksa tacir kişi sadece “tacir” ve “tacir hamiline” çek hesabı açtırarak bu çekleri mi keşide edebilir? Narbay bu konuda, TCMB'nın 2010/2 sayılı Tebliğinde tacir kişilerin “tacir” ve “tacir olmayan hamiline” çek keşide etmesine imkân veren bir çek türüne yer verilmediğini, “tacir” ve “tacir olmayan hamiline” çekinin sadece tacir olmayan kişiler için öngörüldüğünü, aksi yöndeki kabulün Çek Kanunu'nun amacı ile de örtüşmediğini ifade etmiş, ancak sorunun başka yolla çözümü olmadığından tacir kişinin “tacir” ve “tacir olmayan hamiline” çek hesabı açtırarak bu tür çekleri düzenleyebileceğini belirtmiştir³⁴. Reisoğlu ise, tacir olmayan kişinin kendi özel ihtiyaçları için tacir olmayan kişilere verilen çek defteri alıp alamayacağı konusunda yasada bir düzenleme olmadığını, açılacak ayrı bir çek hesabı ile tacire bu tür çek defteri verilmesine yasal bir engel bulunmadığını ifade etmiştir³⁵. Kanaatimizce, Tebliğ ve Çek Kanunu tacir kişilerin tacir olmayan çek hesapları açtırmasını ve tacir olmayan çekleri keşide etmesini engelleme amacı gütmemiş ve bu yönde bir düzenleme de yapmamıştır. Sadece bu hususa izin veren özel bir düzenleme yapmamıştır. Bu ise makul karşılanmalıdır. Zira tacir kişilere özgü çek hesabının düzenlenme amacı tacirlerin ticari işletmeleri ile ilgili işlerde özel bir çek türünü kullanmalarını sağlamaktır. Tacirlerin özel alanlarında ne tür çek düzenledikleri konusu ile kanun koyucu özel olarak ilgilenmemektedir. Adi işlere ilişkin olarak çek keşide etmek için tacir olmayan kişiler hangi hükümlere tabi iseler tacir olan kişiler de aynı düzenlemelere tabidir. Dolayısıyla tacir kişi adi işleri ilgili çek keşide etmek istiyorsa ayrıca “tacir olmayan” veya “tacir olmayan hamiline” çek hesabı açtırarak bu çek yaprakları ile çek keşide edebilir. Belirtilen sebeplerle, tacir kişilerin adi alanlarında kullanmak üzere, “tacir adi alan çeki” ve “tacir-ticari olmayan faaliyet alanı çeki” gibi çek türlerine Tebliğ'de yer verilmesine gerek bulunmamaktadır³⁶.

Tebliğ'deki farklı çek türlerine ilişkin düzenlemeler sebebiyle doktrinde, gerçekleşmesi muhtemel bazı sorunlar ortaya konulmuştur. Öncelikle sorulan soru, acaba 5941 sayılı Çek Kanunu sisteminde, 6762 sayılı TTK m. 697/2'de yer alan “*Muayyen bir kimse lehine olarak veya 'Hamiline' kelimesinin yahut buna benzer diğer bir tabirin ilâvesiyle keşide kılınan çek, hâmile yazılı bir çek sayılır*” düzenlemesi nasıl uygulanacaktır. Narbay bu soruyu, “5941 sayılı Çek Kanununa göre tacir olan veya olmayan bir kimsenin “hamiline” çek düzenleyebilmesi için m. 2/f. 6-c. 4 hükmü uyarınca “hamiline çek defterlerini kullanması” gerekli olmakla birlikte; kanaatimizce

33 Kırca, s. 10.

34 Narbay, s. 82.

35 Reisoğlu, Yeni Çek Kanunu, s. 2.

36 Aksi görüş için bkz. Narbay, s. 83.

taçir ya da taçir olmayan bir kimse, “emre düzenlenmesi gereken bir taçir çekinin ya da taçir olmayan çekinin” lehtar kısmına, lehtarın adından sonra “hamiline” ibaresi ekleyecek olursa bu çek TTK m. 697/f. 2 hükmü gereğince hamiline yazılı bir çek olarak nitelendirilecektir.” şeklinde cevaplamaktadır³⁷. Kanaatimizce bu değerlendirme TTK hükümleri karşısında yerinde bir değerlendirmedir.

Narbay ayrıca, TTK'nın 697. maddesinin 3. fıkrasında yer alan “Kimin lehine keşide edildiği gösterilmemiş olan bir çek, hâmile yazılı çek hükmündedir” düzenlemesinin, 5941 sayılı Çek Kanunu sisteminde de aynen uygulanacağını ifade etmekte ve bu tespiti gerekeç olarak da “Şöyle ki, taçir olan veya olmayan bir kimse, “emre ya da nama düzenlenecek bir çek”in lehtar hanesini boş bırakarak o çekin

TTK anlamında hamiline yazılı çek olarak nitelendirilmesini sağlayabilecektir.” demektedir³⁸. Narbay'ın bu tespiti, Çek Kanununun genel gerekçesinde aynen yer almaktadır³⁹. Gerekeçeye göre, “Hamiline çek yaprağına değil de emre veya nama yazılacak çeklere ilişkin çek yaprağına hamiline çek yazılması, çeki geçersiz hale getirmez ve çekin yanlış çek yaprağında düzenlenmesi çek hukuku açısından hiçbir hüküm doğurmaz, ancak Gelir İdaresi Başkanlığı vergi hukuku yönünden inceleme başlatabilir, bunun sonuçları ağır olabilir.” Gerekeçedeki bu ifadeler yerinde ifadelerdir. Zira bir çekin geçerli olup olmadığının tespitinde ölçü TTK hükümleridir. Eğer keşide edilmiş çek, TTK'da yer alan şartları sağlıyorsa bu çek hukuken geçerlidir⁴⁰. TTK m. 697/3 hükmü gereğince, üzerinde “taçir” veya “taçir olmayan” ibaresi yer alan bir çek yaprağında hamil kısmı boş bırakılırsa, bu çek, kanunun belirlediği diğer zorunlu unsurları içermesi kaydıyla hamiline yazılı çek olarak kabul edilir ve geçerli olur. Oysa Tebliğ'e göre hamiline çek keşide edebilmek için üzerinde “Tacir Hamiline” veya “Tacir Olmayan Hamiline” yazan ve renkleri farklı çek yapraklarının kullanılması gerekir. TTK'nın düzenlemeleri karşısında çekin geçerliliği açısından Tebliğ hükümlerine aykırılık dikkate alınmamakta ve çek geçerli kabul edilmektedir. Nitekim Çek Kanunu'nun 2. maddesinin 9. fıkrasında “Türk Ticaret Kanunundaki unsurları taşıması kaydıyla, düzenlenen çekin bu maddede yer alan koşullara aykırı olması çekin geçerliliğini etkilemez” denmektedir. TTK açısından durum böyle olmakla birlikte, Tebliğ hükümlerine aykırı bir şekilde çek keşide etmenin müeyyidelerinin uygulanması gündeme gelebilecektir.

Diğer taraftan acaba, hamiline çek yaprağı kullanılmadan hamiline çek keşide edilmesi durumunda banka bu çekin karşılığını ödeyecek midir ödemeyecek midir? Eğer ödeyecek ise, bu ödemeyi hamiline çek hesabından mı yoksa emre çek hesabından mı yapacaktır? Kırca'ya göre kanun, emre ve hamiline çeklerin Tebliğ'de belirlenen çek türleri ile düzenlenmesine büyük önem atfettiğinden ve ilgili düzenlemeler kamu hukuku karakterli olduğundan, banka bu tür çeklere ödeme yapmamalıdır⁴¹. Kanaatimizce, bu tür çeklerin geçerliliği konusunda bir tereddüt

37 Narbay, s. 80.

38 Narbay, s. 80.

39 Genel Gerekeç, s. 5, N. 24.

40 Poroy/Tekinalp, N. 512a.

41 Kırca, s. 11.

bulunmadığından bankanın geçerli çeki ödemesi gerekir. Ancak ödemenin hangi hesaptan yapılacağı konusu tartışılabilir. Emre yazılı bir çek yaprağı ile hamiline çek keşide edilmiş ise, bu çek hamiline yazılı çek hükümlerine tabi olur ve ödemenin de hamiline çek hesabından yapılması gerekir.

Tebliğ hükümlerine aykırı çek keşide edilmesi halinde yapılacaklar 5941 sayılı Kanun'un 4. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, *“Bankalar, hamiline çek defteri yaprağını kullanmadan hamiline çek düzenlendiğini tespit etmeleri hâlinde, mevcut delilleriyle birlikte durumu, tespit tarihinden itibaren en geç bir hafta içinde Cumhuriyet Başsavcılığına ve Gelir İdaresi Başkanlığına bildirmekle yükümlüdür.”* Bu bildirim alan Cumhuriyet Başsavcılığı Çek Kanunu'nun 7. maddesinin 9. fıkrasında yer alan düzenleme gereğince işlem yapacaktır. Bu maddede ise, *“Hamiline çek defteri yaprağını kullanmadan hamiline çek düzenleyen kişi, bu aykırılığı içeren her bir çekle ilgili olarak, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”* hükmü yer almaktadır. Dolayısıyla, emre veya nama yazılı çek yaprağı kullanarak hamiline yazılı çek keşide eden kişi, hem Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından mali incelemeye tabi tutulabilecek, hem de Cumhuriyet Başsavcılığı'nın yapacağı işlem neticesinde açılacak dava sonucuna göre hapis cezası ile cezalandırılabilir. Bu müeyyidelerin öngörülmesinin sebebi Çek Kanunu'nun gerekçesinde de ifade edildiği üzere, kişilerin matbu olarak hamiline kaydını içeren hamiline çek defteri kullanmasını sağlamak ve bu sayede kayıt dışı ekonominin işlemlerini, kara para aklanmasını ve terörün finansmanını önlemektir⁴². Söz konusu müeyyideler mali açısından olumlu sonuçlar verebilecek olsa da, hukuki açıdan çek müessesesi tahrir etmektedir. Öğretide ittifakla ifade edildiği üzere, çeker bu tür işlemlerin yüklenmesi çeki bir ödeme aracı olmaktan çıkarmaktadır⁴³. Helvacı bu konuda, *“Niteligi itibariyle vergi ve ceza mevzuatında bulunması gereken bu hükmün Çek Kanunu'nda yer almasını anlamak mümkün değildir....hamiline yazılı çekin diğer çeklerden ayırt edilmemesi, geçersizliği sonucunu doğurmamaktadır, çek geçerli bir çekin bütün sonuçlarını doğurmaktadır. Dolayısıyla ilgili hüküm, müeyyidesi bulunmadığından ve vergi mevzuatında yer alması gerekirken Çek Kanunu düzenlemeleri içinde yer aldığından atıl bir hüküm olarak kalacaktır.”* demektedir⁴⁴.

Tebliğ ile getirilen düzenlemeler sebebiyle ortaya çıkabilecek bir diğer sorun, hamiline kaydı içeren zemini kırmızı renkli çek yaprağındaki hamiline ibaresinin üzeri çizilerek nama düzenlenmesi durumunda ne olacaktır?⁴⁵ Malum olduğu üzere Tebliğ'deki düzenlemenin asıl amacı, hamiline yazılı çekleri kayıt altına almaktır. Bu sebeple de aksi yöndeki uygulamalar cezalandırılmaktadır. Hamiline kaydı içeren bir çekin, hamiline ibaresinin üzeri çizilerek nama düzenlenmesi durumunda mali nitelikteki endişelerin gerçekleşmesi söz konusu olmayacaktır. Bu sebeple kanun koyucu, bu şekilde gerçekleşen kanuna aykırılığı cezai müeyyideye bağlamamıştır. Bu

42 Hamiline çek, Gelir İdaresi Başkanlığının deneyimlerine ve somut olay gerçeğine göre kayıt dışı ekonomiye yardımcı bir araç olarak işlev görmektedir (Genel Gerekeç, s. 5, N. 23).

43 Narbay, s. 80; bkz. Pulaşlı, Çek Hukuku, s. 25.

44 Helvacı, s. 249, 250.

45 Pulaşlı, Çek Hukuku, s. 26.

konuda herhangi bir yasal düzenleme olmaması, hamiline çek defteri yaprağı kullanmadan hamiline yazılı çek düzenlenmesi durumu için öngörülen cezai müeyyidenin kıyasen buraya uygulanması da mümkün değildir. Zira ceza hukukunda cezaların kanuniliği ilkesi geçerlidir ve kanunsuz suç ihdas edilmesi mümkün değildir⁴⁶.

Ayrıca, hamiline kaydının silinmesi suretiyle nama düzenlenen çek de TTK açısından geçerli bir çektir. Ancak Pulaşlı bu durumda, çekin devir bakımından nama yazılı hale gelmeyeceğini ifade etmektedir. Pulaşlı hem kanunen hamiline yazılı bir çekin nama, hem de kanunen emre yazılı bir çekin hamiline yazılı çeye dönüştürülebilmesi için, TTK 568 hükmü gereğince çekin tahvil edilmesi gerektiğini, tahvilin gerçekleştirilmesi için ise çekin kendisine hak verdiği ve borç yüklediği bütün kimselerin muvafakatinin gerekli olduğunu ifade etmekte; ancak kanunen hamiline yazılı bir çekin nama çevrilmesi durumunda, çekin tedavülü zorlaştığından, değişikliğin sadece değişikliği yapan alacaklı ve onun haklarına doğrudan doğruya halef olanlar arasında geçerli olması için bütün alacaklıların ve borçluların iznine gerek bulunmadığını belirtmektedir⁴⁷.

Tartışılması gereken bir diğer sorun ise, “Tacir” veya “Tacir Olmayan” kaydını içeren bir çekin lehdar kısmı boş bırakılır veya unutulur ise, ya da lehdar olarak bir işletme adı yazılmış veya tüzel kişinin ticaret unvanı yanlış yazılmış ise bu çek nasıl nitelendirilecektir. Öğretideki bir görüş bu tür çekleri geçersiz kabul etmektedir⁴⁸. Yargıtay ise bu tür çekleri, TTK m. 697/3 hükmünde yer alan düzenleme gereğince geçersiz değil hamiline yazılı çek olarak kabul etmekte⁴⁹ ve gerekçe olarak da, “Çekte bulunması zorunlu unsurlar TTK’da ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Lehtarın yazılıp yazılmaması ya da gerçek veya tüzel kişinin bulunup bulunmaması sayılan unsurlar arasında değildir. Kimin lehine düzenlendiği gösterilmemiş çek, hamiline yazılı çek vasfındadır” demektedir⁵⁰. Bu görüş kabul edildiği takdirde, acaba, “Tacir” veya “Tacir Olmayan” kaydını içeren bir çekin lehtar kısmı boş bırakılarak veya lehtar yazılması unutulur ya da lehtar olarak bir işletme adı yazılarak veya tüzel kişinin ticaret unvanı yanlış yazılarak, Çek Kanunu m. 7/9 ve 2010/2 sayılı Tebliğ hükümleri kapsamında hamiline çek defteri yaprağı kullanmadan hamiline yazılı çek keşide edilmiş olur mu? Dolayısıyla, bu şekilde çek keşide eden kişi hapis cezası ile cezalandırılacak mıdır? Çekin geçersizliğini savunan görüşe göre, çek geçersiz olduğuna göre, kişinin cezalandırılmaması gerekir. Zira bu durumda ortada, hamiline çek defteri yaprağı

46 Pulaşlı, Çek Hukuku, s. 27.

47 Pulaşlı, Çek Hukuku, s. 28; Pulaşlı, Kıymetli Evrak, s. 60.

48 Kendigelen, s. 163, 164; Narbay, s. 81. Aksi görüş için bkz. Pulaşlı, Kıymetli Evrak, s. 229, 230; Öztan Fırat, Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1997, s. 1069-1070; Eriş Gönen, Açıklamalı-İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku, Ankara 2004, s. 134; Reisoğlu Seza, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, Ankara 2003; s. 148.

49Y. 12. HD., 28.05.2002 tarih, 2002/10282 E., 2002/11256 K.; Y. 12. HD., 11.12.2003 tarih, 2003/24509 E., 2003/24374 K.; Y. 12. HD., 27.12.2005 tarih, 2005/22481 E., 2005/26152 K.; Y. 12. HD., 01.12.2008 tarih, 2008/17847 E., 2008/21325 K. (www.kazancı.com.tr).

50 Y. 12. HD., 27.12.2005 tarih, 2005/22481 E., 2005/26152 K. (www.kazancı.com.tr).

kullanmadan keşide edilmiş bir hamiline yazılı çek bulunmamaktadır. Bir başka görüşe göre ise, belirtilen yöntemlerle hamiline çek keşide etme hallerinin hepsinde çeki düzenleyen kişinin emre yazılı çek düzenlediği düşüncesi veya hamiline çek düzenlediği saiki ile hareket etmemesi sebebiyle kişinin cezalandırılmaması gerekmektedir; böyle bir durumda kişinin cezalandırılması hakkaniyetle bağdaşmaz. Bu görüşü savunan Narbay'a göre, "...tacir olmayan çeki kullanan bir kişinin, bir tüzel kişiyi lehtar göstererek "emre yazılı" bir çek düzenlediği; ancak tüzel kişinin ticaret unvanını tam olarak yaz(a)madığı bir olasılıkta, tüzel kişinin ticaret unvanını tam olarak yaz(a)madığı için o çekin hamiline yazılı çek olarak değerlendirilmesi ile bir kişinin emre düzenlemesi gereken bir çeki bilerek ve isteyerek açıkça hamiline düzenlemiş olması olasılığı kesinlikle aynı kategoride değerlendirilemez. Kanun koyucunun engellemek istediği, bir kimsenin hamiline çek defteri kullanmaksızın "açıkça hamiline çek düzenlemesi" olgusudur. Dolayısıyla Çek Kanunu sisteminde, kanaatimizce "cezalandırılmak istenen" durum, bir kimsenin emre düzenlemesi gereken bir çek yaprağının lehtar kısmına bilerek ve isteyerek, açıkça "hamiline" kaydını yazması ve bu çekin TTK hükümleri çerçevesinde hamiline yazılı çek olarak işlem görmesine neden olunmasıdır"⁵¹.

Kanaatimizce, çekin lehtar kısmında ne yazıp ne yazmadığına göre durumun farklı değerlendirilmesi ve ona göre bir sonuca ulaşılması gerekmektedir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, çekin lehtar kısmına bir işletme adının yazılması veya ticaret unvanının yanlış yazılması durumunda söz konusu çek geçersiz olur. Bu durum TTK m. 697/2 kapsamında da değerlendirilemez. Zira 697/2 hükmüne göre "Muayyen bir kimse lehine olarak veya "Hamiline" kelimesinin yahut buna benzer diğer bir tabirin ilavesiyle keşide kılınan çek, hamile yazılı bir çek sayılır." Bu düzenleme, lehtar kısmında yer alan ibareden çekin hamiline keşide edildiği anlaşıldığı durumları kapsamaktadır. Yoksa lehtar kısmında yer alan kişinin kim olduğunun anlaşılamadığı halleri kapsamamaktadır. Kanaatimizce böyle durumlarda çek geçersizdir. Çek geçersiz olduğu için de, ortada hamiline çek defteri yaprağı kullanmadan keşide edilmiş hamiline yazılı bir çek mevcut olmayacağından, böyle bir çeki keşide eden kişi cezalandırılmaz.

Çekte lehtar kısmı boş bırakılmış ise, yine durumu ikiye ayırarak irdelemek gerekir. Zira TTK 697/3 hükmüne göre, "Kimin lehine keşide edildiği gösterilmemiş olan bir çek, hamile yazılı çek hükmündedir." Bu hüküm gereğince, lehtar kısmı boş bırakılan çek geçerlidir ve geçerli bir çekin hüküm ve sonuçlarına tabi olur. Bu durumda eğer kişi, çekin lehtar kısmını bilerek boş bırakmış ise, Çek Kanunu'ndaki ve 2010/2 sayılı Tebliğ'deki düzenlemeleri dolanmak amacı güttüğünün kabul edilmesi ve hamiline çek defteri yaprağı kullanmadan hamiline yazılı çek keşide etmiş kabul edilerek, Çek Kanunu m. 7/9 hükmü gereğince hapis cezası ile cezalandırılması gerekir. Böyle bir durumda kişinin tacir olup olmaması tabiyki büyük önem arz etmektedir. Tacir bir kişinin sürekli çek keşide etmesi veya etmese dahi basiretli bir iş adamı gibi hareket etme mükellefiyeti sebebiyle lehtar kısmını bilerek boş bıraktığı ve

51 Narbay, s. 81, 82.

söz konusu düzenlemeleri bilerek dolanmayı amaçladığı sonucuna varmak ve Çek Kanunu m. 7/9 hükmüne göre cezalandırmak gerekir. Eğer çeki keşide eden kişi tacir olmayan bir kişi ise, bu durumda her bir olayda durum ayrı ayrı değerlendirilmesi ve kişinin lehtar kısmını bilerek mi yoksa unutarak mı boş bıraktığının araştırılması ve ona göre bir neticeye varılması gerekir.

V- SONUÇ

5941 sayılı Çek Kanunu, çekin güvenilir bir ödeme aracı olmasını sağlamak, kayıt dışı ekonomiyi, kara para aklanmasını ve terörün finansmanını önlemek amacıyla hazırlanmış bir kanundur. Kanun'un bu amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla bir takım yeni müesseseler oluşturulmuştur. Bu müesseselerin bir kısmı mali mevzuat kapsamında hazırlanması gereken müesseseler olmakla birlikte, sorunları çözmeye kudretine sahip olması halinde olumlu bakılabilecek düzenlemelerdir. Kayıt dışı ekonominin, kara para aklanmasının ve terörün finansmanın önlenmesi için 5941 sayılı Çek Kanunu tacir çeki, tacir olmayan çeki ve hamiline çeki düzenlemiş ve bu çeklere farklı fonksiyonlar yüklemiştir.

5941 sayılı Kanun'da düzenlenen tacir çeki, çek hukukunda unsurları ve tabi olduğu hüküm ve sonuçları itibariyle tür oluşturan bir çek olmadığı gibi, devir şekilleri ve def'i sistemi bakımından nama, emre ve hamiline çeklerden farklı bir yapı da içermemektedir. Tacir çeki tacirlerin düzenlediği çekleri tacir olmayanların düzenlediği çeklerden ayırt etmek amacıyla ihdas edilmiş bir çek türüdür. Tacir çeki diğer çeklerden sadece çek yaprağının küçük veya büyük olması, zemin rengi ve üzerinde yer alan ibareler ile farklılaşmaktadır. Bu sebeple tacir çeki, Cenevre ile Türkiye Birlik Kanunu ve TTK sistemi ile uyumludur. Tacir çeki özellikle rengi ile diğer çeklerden farklılaşarak, keşidecinin hukuka aykırılıklarını, perdelemelerini, başkasının ardına gizlenmelerini ve özellikle ticaret şirketlerine ilişkin ödeme ve tahsil işlemlerinin şirketle ilgili olan ve olmayan gerçek kişilerin hesapları üzerinden yürütülmesine engel olmakta ve kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması önlemlerine katkıda bulunarak, kara paranın aklanması ile terörün finansmanı önlemektedir.

Tacir olan bir kişi "tacir sıfatıyla" ve "bir ticari ilişkisi sebebiyle" çek keşide ederse, bu çekin tacir çeki olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla tacir çeki keşide edebilmek için her iki şartın birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir. Tacir kişinin gerçek kişi olduğu hallerde, kişi hem tacir çeki hem de tacir olmayan çeki kullanmak zorunda kalabilecektir. Hamiline yazılı çeklerinde farklılaştırıldığı dikkate alındığında, gerçek kişi tacirin tacir hamiline, tacir olmayan hamiline, tacir olmayan ve tacir olmayan hamiline çeklerini keşide edebilecek ve bu işlemi yapabilmek için dört farklı çek hesabı açtırmak ve çek defteri taşımak durumunda kalabilecektir.

5941 sayılı Kanun'un tacir çeki kapsamında getirdiği yeniliklerden biri de, tacir tüzel kişi veya onun faaliyetleri ile ilişkilendirilmek kaydıyla, tüzel kişinin gerçek

kişi ortakları, ortakların ilgili bulunduğu veya tüzel kişinin veya ortaklarının etkisi altında bulundurduğu gerçek kişiler ile tüzel kişinin yönetim organında görev alan veya temsilcisi sıfatını taşıyan gerçek kişiler adına açılmış olan çek hesaplarının, tacir tüzel kişiye ait kabul edilmesidir. Bu durum aksi ispat edilemeyen bir karine olarak düzenlenmiştir. Yeni düzenleme, tüzel kişi tacirin bir gerçek kişinin çek hesabından çekle ödeme yapılmasını suç saymakta ve bu yolla tüzel kişi tacirlerin ödemelerini bir gerçek kişinin çeki ile yapmasını ve bu yolla işlemi karartarak işlemin kendi işlemi değilmiş süsü vermesini önlemeyi amaçlamaktadır. Bu düzenleme gereğince suçun gerçekleşebilmesi için, belirtilen kişilerin çek hesaplarından yapılan ödemelerin tacir tüzel kişinin faaliyetleri ile ilişkilendirilebilmesi gerekir. Eğer bu ilişki kurulabiliyorsa, sadece o işlem bakımından hesap tüzel kişiye ait kabul edilir. Düzenleme, metinde yer alan “tüzel kişinin veya ortaklarının etkisi altında bulundurduğu” ifadesinin muğlak olması sebebiyle eleştirilmektedir.

5941 sayılı Kanun'da hamiline yazılı çek, çek türü bakımından sahip olduğu tüm özellikleri korumakta, bu hususta hiçbir değişik veya istisnai hüküm içermemektedir. Hamiline yazılı çekin Çek Kanunu açısından yeni işlevi sahip olduğu farklı zemin rengi ile diğer çeklerden kolayca ayırt edilebilmesini sağlamaktadır. Hamiline yazılı çeki hem tacirler hem de tacir olmayan kişiler kullanabilir. Hamiline yazılı çek keşide edebilmenin şartı ayrı bir hamiline çek hesabı açtırmış olmak ve verilen çek defterini kullanmaktır.

Çek Kanunu'nda düzenlenmeyen bir husus, tacir kişinin “tacir olmayan” veya “tacir olmayan hamiline” çek hesabı açtırıp açtıramayacağıdır. TCMB Tebliği ve Çek Kanunu tacir kişilerin tacir olmayan çek hesapları açtırmalarını ve tacir olmayan çekleri keşide etmesini engelleyen hükümler içermemektedir. Bu sebeple, tacir olmayan kişiler adı işlere ilişkin olarak çek keşide etmek için hangi hükümlere tabi iseler tacir olan kişiler de aynı düzenlemelere tabidir. Dolayısıyla tacir kişi adı işleri ilgili çek keşide etmek istiyorsa ayrıca, “tacir olmayan” veya “tacir olmayan hamiline” çek hesabı açtırarak bu çek yapıları ile çek keşide edebilir.

TCMB çek türlerini şekil, renk ve üzerinde yer alan ibarelerle birbirinden ayırt etmiş olmasına rağmen, emre yazılı bir çek yaprağına hamiline çek düzenlenmesi durumunda, bu çekin geçersizliğinden bahsedilemez. Zira çekin yanlış çek yaprağında düzenlenmesi çek hukuku açısından hiçbir hüküm doğurmaz; çek, TTK'da yer alan şartları sağlıyorsa geçerlidir. Bu tür durumlarda sadece Gelir İdaresi Başkanlığı vergi hukuku yönünden inceleme başlatabilir. Hamiline çek yaprağı kullanılmadan hamiline çek keşide edilmesi durumunda, bu çek geçerli olduğundan ve hamiline yazılı çek hükümlerine tabi olduğundan, banka, bu çekin karşılığını hamiline çek hesabından ödemesi gerekir.

Tacir” veya “Tacir Olmayan” kaydını içeren bir çekin lehtar kısmı boş bırakılır veya unutulur ise, ya da lehtar olarak bir işletme adı yazılmış veya tüzel kişinin ticaret unvanı yanlış yazılmış ise bu çekin geçerliliği, çekin lehtar kısmında ne yazıp ne yazmadığına göre değişir. Çekin lehtar kısmına bir işletme adının yazılması veya ticaret unvanının yanlış yazılması durumunda söz konusu çek geçersiz olur. Çek

geçersiz olduğu için de, ortada hamiline ek defteri yaprağı kullanmadan keşide edilmiş hamiline yazılı bir ek mevcut olmayacağından, böyle bir çeki keşide eden kişi cezalandırılmaz. ekte lehtar kısmı boş bırakılmış ise, yine durumu ikiye ayırarak irdelemek gerekir. Lehtar kısmı boş bırakılan ek geçerlidir ve geçerli bir çekin hüküm ve sonuçlarına tabi olur. Bu durumda eğer kişi, çekin lehtar kısmını bilerek boş bırakmış ise, ek Kanunu'ndaki ve 2010/2 sayılı Tebliğ'deki düzenlemeleri dolanmak amacı güttüğünden ek Kanunu m. 7/9 hükmü gereğince hapis cezası ile cezalandırılması gerekir. Böyle bir sonuca varılmasında kişinin tacir olup olmaması önem arz etmektedir.

